

PAPSZT MIKLÓS – ROSTA GERGELY

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara a hallgatói értékelések tükrében

A 2000-es évek első évtizedében az oktatási rendszer minden szintjén emelkedést mutatott az egyházi fenntartású oktatási intézményekben tanuló diákok részaránya. A felsőoktatás esetében mintegy egynolcadával növekedett az arányuk, amelynek eredményeként a 2008–2009-es tanévben a hallgatók 5,5%-a iratkozott be valamely egyházi fenntartású intézménybe. (FSA 2006, Csécsiné et al 2009) Ennek a hallgatói létszámnak több mint 40%-át egyetlen intézmény, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem adta. Az 1992-ben újjáalakult, idén alapításának 375. évfordulóját ünneplő intézményen belül mind oktatói, mind hallgatói létszámát tekintve a Bölcsészettudományi Kar a legnagyobb önálló oktatási egység.

Bevezető

Az egyházi felsőoktatás arculatát markánsan meghatározó intézmény legnagyobb kara stabil helyzetet foglal el a felsőoktatás magyarországi mezőnyében, ezt igazolják a rangsorokban elfoglalt helyezések is. (Daróczi et al 2008) Ugyanakkor az elmúlt évek demográfiai és oktatáspolitikai változásai a PPKE-BTK-t sem kerültk el, ami a jelentkezők létszámának csökkenésében és az intézmények versenyhelyzetének erősödésében is megmutatkozott. Ezek a tendenciák némileg késve jelentkeztek az országos trendekhez képest a PPKE Bölcsészettudományi Karán. Országosan már 2005-ben csökkenni kezdett a bölcsész szakokra jelentkezők összlétszáma, de 2006-ra már az öt évvel korábbi létszámot sem érte el a beiratkozók száma, míg a PPKE-BTK-n 2007-ben kezdődött a csökkenés, és még akkor is több mint másfélszer annyian jelentkeztek, mint 2001-ben. (Daróczi et al 2008) A legújabb mutatók ugyan újra a hallgatói létszám országos szintű növekedéséről szólnak (Fábi, 2010), azonban a hosszabb távú demográfiai folyamatok miatt, valamint a későbbi jobb munkaerő-piaci pozíciókat biztosító szakok felé irányuló egyre nagyobb arányú érdeklődés következtében a jövőben a bölcsészettudományi felsőoktatásba újonnan belépők számának további csökkenésével számolhatunk. (Polónyi, 2004)

A hallgatókért folytatott erőteljesebb verseny, valamint a kari minőségbiztosítási folyamatok is a hallgatók véleményeinek pontosabb megismerésére készítetnek. Ilyen megfontolásoktól vezérelve több felmérés is készült a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán a 2009–2010-es tanévben jelen cikk szerzőinek irányítása mellett, amelyek célja a hallgatói motivációk, vélemények feltárása volt. A vizsgálatokban az elsőéves BA-, illetve elsőéves MA-hallgatók korábbi, a továbbtanulási döntést befolyásoló indítékait, a jelenlegi tanulmányokkal kapcsolatos véleménye-

iket, valamint az aktuális tanulmányok lezárása utáni terveiket kívántuk közelebbről megismerni. Nem ezek az első hasonló tematikájú felmérések a karon, és a korábbi vizsgálatok (Ambrózy – Kátóna – Rosta, 2005; Szemerszki 2003 2006; Fekete – Papszt, 2007) több helyen viszonyítási alapot nyújtanak bizonyos előfeltevések megfogalmazásához, a legfrissebb eredmények értelmezéséhez.

A kutatás egyik kérdése arra fókuszált, hogy az intézményválasztás során mennyiben játszik szerepet az egyházi jelleg, mint speciális motivációs faktor. Korábbi vizsgálatok azt mutatták, hogy ez a szempont feltétlenül megjelenik a döntési tényezők között, de a többség számára nem elsődleges, és az oktatás minőségével kapcsolatos szempontok az átlagos fontosság tekintetében általában megelőzik. Kérdés, hogy a két különböző képzési szintre történő jelentkezés során eltérő súllyal esik-e a latba a vallási tényező.

A másik fő fókusza a kutatásnak az alapképzésről a mesterképzésre történő átmenet volt. A BA-diploma alacsonyabbra értékelésével, a többség továbbtanulási terveivel számoltunk, de kérdés volt, hogy az újabb felvételi a helyben maradás vagy a továbblépés tendenciáját erősíti-e inkább. Ezzel kapcsolatos előfeltevésünk az volt, hogy a mesterképzés hallgatóságának a fő rekrutációs bázisát – szakonként eltérő mértékben – a saját alapképzések adják, s ez nagyobb részt az addig szerzett tapasztalatokon alapuló tudatos döntés eredménye.

Jelen vizsgálatunk egy egyetemi kutatószeminárium keretében készült a PPKE-BTK Szociológia szakán, amelynek adatfelvételére 2009. december 7–12. között került sor, csoportos, kérdezőbiztos által felügyelt lekérdezés keretében. A kérdőíveket az őszi félév alatt, a kutatószeminárium keretében dolgoztuk ki.⁽¹⁾ Az adatfelvétel során külön kérdőívet készítettünk a BA-s, illetve az MA-s hallgatók számára az eltérő élethelyzetnek megfelelően.

Az alábbiakban a két felmérés legfontosabb eredményeit ismertetjük, majd konklúzió gyanánt egyes kiemelt szempontok szerint az összevetésre is kísérletet teszünk.

A BA-s hallgatók

A minta összetétele

A PPKE-BTK Tanulmányi Osztályának nyilvántartása szerint a 2009–2010-es tanévben 698-an kezdték meg tanulmányaikat a kar valamelyik nappali tagozatos BA-képzésén. Közülük választottunk ki kétszemponitú (nem, szak) kvótás mintavételi eljárással 248 válaszadót, akiket egy standard kérdőívvel kerestek meg a kérdezőbiztosok. A mintának a kvóta nem tökéletes teljesüléséből fakadó enyhe torzulását súlyozással korrigáltuk.

Az elsőéves nappali tagozatos BA-hallgatók összetétele több szempontból is hasonló a korábbi felmérésekben és statisztikákban tapasztaltakhoz, ugyanakkor eltérésekkel is találkozunk. A hallgatók mintegy kétharmada (68%) nő, míg a 2005-ben végzett, a kar teljes hallgatóságára kiterjedő vizsgálatban 72% volt a nők aránya. (Fekete – Papszt, 2007) A megkérdezettek többségének (61%) legalább egyik szülője diplomás, 38%-uk származik olyan családból, ahol mindkét szülő diplomás. Ez az érték valamivel alacsonyabb egy 2002-es PPKE-s kutatás 68%-os arányánál (Ambrózy – Kátóna – Rosta, 2005), ugyanakkor Szemerszki Mariann 10 évvel korábbi, a teljes magyar nem állami

(1) Ezúton mondunk köszönetet a kutatásban végzett munkájukért a szemináriumon részt vevő hallgatóknak, Horváth Dánielnek, Jónás Ágotának, Karap Juditnak, Szabó Csabának, Tóth Máténak és Varró Virágnak.

felsőoktatásra kiterjedő kutatásában⁽²⁾ az egyházi felsőoktatási intézménybe járók valamivel kisebb részének (55%-ának) volt legalább az egyik szülője diplomás (Szemerszki, 2006, 33), ilyen értelemben viszonylag alacsony a leendő első generációs értelmiségiek aránya a hallgatóságon belül.

A hallgatók 86%-a gimnáziumból érkezett a PPKE-BTK-ra, ez az arány enyhén magasabb a Szemerszki által korábban az egyházi felsőoktatási intézményekre vonatkozóan kimutatott magas aránynál (79%) is. (Szemerszki, 2006, 15) A középiskolai tanulmányait 4,5 feletti érettségivel lezárók aránya kifejezetten magas, a kérdésre válaszolók 50%-át teszi ki, míg a szintén Szemerszki által közölt, a teljes nem állami felsőoktatásra vonatkozó adatok alapján a humán-bölcsész szakosok esetében ez az arány csupán 25% volt. (Szemerszki, 2006, 23) A BA-s tanulmányait az elmúlt évben megkezdők 45%-a 400 pont feletti felvételi eredménnyel került be a PPKE-BTK-ra. A mintába bekerült hallgatók 68%-a jár állami támogatású képzésre, 32% pedig költségterítéses.

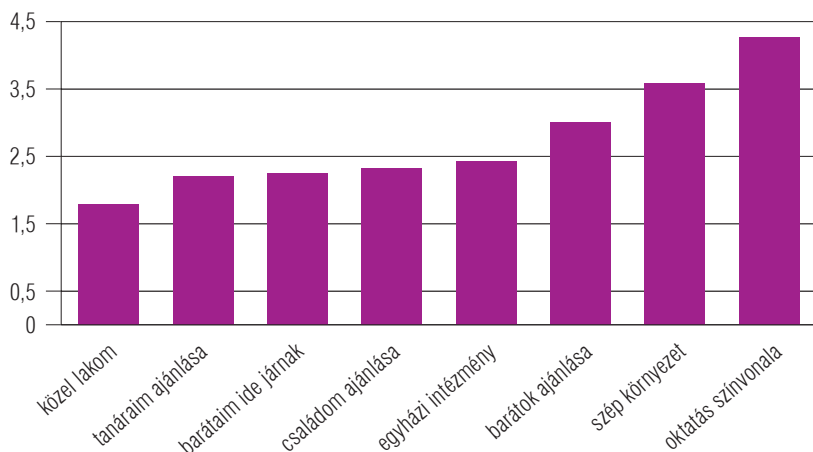
Érettségi után

Az általános továbbtanulási motivációk közül kiemelkedik a szakterület iránti érdeklődés, a kérdőívben felkínált lehetséges válaszok közül az ötfokú skálán egyértelműen ez a szempont kapta a legmagasabb átlagértéket (4,48). A második helyen a jól jövedelmező állás megszerzése áll, de már nem sokkal közepes feletti átlagértékkel (3,36), míg maga az egyetemi lét, annak értékelése került a harmadik helyre (3,14). A szülők, illetve a középiskolai tanárok a továbbtanulás melletti döntésben kis szerepet játszottak a kérdezettek szerint. A motivációk átlagos megítélését statisztikai értelemben nem befolyásolja sem az érettségi vagy a felvételi eredménye (azaz a relatíve gyengébb tanulók esetében is hasonlóan magas a szakmai érdeklődés dominanciája a továbbtanulás motívumai között), sem a választott szak típusa.

A jelenlegi szakját a megkérdezettek valamivel több mint fele (52%) jelölte meg az első helyen a felvételi jelentkezési lapon, 27% a második helyen, 13% pedig harmadiknak. Magát a PPKE-t a kérdésre válaszolók 53%-a jelölte meg első helyen, 28% az ELTE-re jelentkezett első helyen, 14% pedig máshová. A PPKE-re 2009-ben felvettek körében a korábbi évekhez képest némileg csökkent az ELTE-prioritással rendelkezők száma, 2002-ben egyharmad volt azok aránya, akik első helyen az ELTE-t jelölték meg. Az elsődlegesen az ELTE-re pályázó, de végül a PPKE-BTK-ra bejutott hallgatók átlagosan alacsonyabb pontszámmal kerültek be a PPKE-re (381 pont), mint akik eleve első helyen a PPKE-t jelölték meg (403 pont). A társadalomtudományi szakok esetében alacsonyabb az ELTE-t első helyre tevők aránya, ezzel szemben magasabb az egyéb intézményeké.

(2) Szemerszki Mariann szintén kvótás eljárással állította össze saját mintáját, amely az akkori képzési rend szerinti első- és harmadéves hallgatókat reprezentálta együttesen a felmérés idején. Saját kutatásunk két mintája az évfolyamokat tekintve az akkori rendszer első és negyedik évfolyamának feleltethető meg, ami korlátot szab az összehasonlíthatóságnak. Szemerszki Mariann kutatásánál – szemben saját felmérésünkkel – nem szerepelt a kvótaszempontok között a kérdezett szakja, csupán évfolyama. Szemerszki sok esetben együttes adatokat közöl a teljes egyházi felsőoktatási szektorra, ami – bár a PPKE-BTK ennek meghatározó szereplője – szintén korlátozza az összehasonlíthatóságot.

1. ábra. Egyes szempontok átlagos fontossága a PPKE-BTK kiválasztásánál (1–5 skálán)

Az egyetemválasztásnál két szempont átlagos fontossága bizonyult közepesnél jelentősebbnek: első helyen az oktatás színvonala, második helyen pedig a szép környezet (1. ábra). Érdekes látni, hogy az intézmény egyházi jellegének átlagos fontossága a közepes szintet sem éri el, ezzel együtt a sorrend alapján a fontosabb szempontok között szerepel. Ez egybecseng egyfelől Szemerszki eredményeivel, aki szerint az egyházi intézmények esetén hangsúlyosabb az intézményválasztás során az egyetem szellemisége, mint a nem egyháziak esetében, de a szakmai szempont fontosabb (Szemerszki, 2006, 26), másfelől korábbi hasonló felméréseink tapasztalataival is egybevág (Fekete – Papszt 2007), nevezetesen, hogy az egyházi jelleg a hallgatóság egy kisebb része számára bír nagy jelentőséggel, a többség elsődlegesen az oktatás minőségét nézi, s ez alapján döntött a PPKE-BTK mellett.⁽³⁾ Ugyanakkor, ha összevetjük a PPKE-t első helyen megjelölőket azokkal, akiknek nem első választásuk volt az intézmény, akkor épp ez az a motívum, ahol a legjelentősebb eltérés mutatkozik a két csoport értékelésében, az előbbieik javára. Ez a tény pedig arra utal, hogy a vallási jelleg, ha nem is minden jelentkező számára, de jelen van a PPKE melletti döntés motívumai között.

Az intézmény- és szakválasztással kapcsolatos lehetséges információs források mindegyikével találkozott a megkérdezettek többsége. Ezek közül a felvi.hu és a Felsőoktatási felvételi tájékoztató bizonyult a két leghasználhatóbbnak, de a többség az egyetem honlapjáról is jól tudott tájékozódni. Az Educatio rendezvénye és a Felsőoktatási Iroda viszont a legalacsonyabb átlagos értékelést kapták a hasznos információforrás szempontjából.

(3) Az egyházi középiskolások körében végzett kutatásai alapján Pusztai Gabriella is arra a következtetésre jutott, hogy a vallással kapcsolatos elvárások jelen vannak az intézményválasztásnál, de nem ezek képviselik az egyedüli, vagy a leginkább meghatározó közvetlen motivációt. (Pusztai, 2002, 2004).

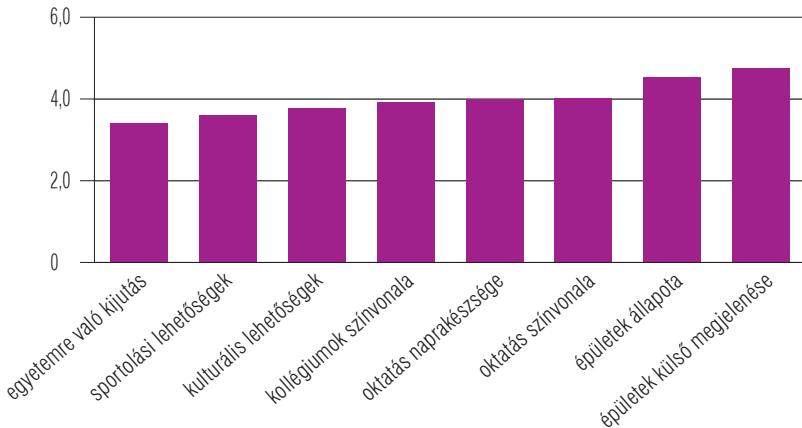
1. táblázat. Az egyes információs források hasznosságának megítélése az intézmény- és szakválasztás során (1–5 skála)

	Egyáltalán nem hasznos	2	3	4	Teljes mértékben hasznos	Nem ismeri	Összesen
www.felvi.hu	3%	3%	10%	23%	60%	1%	100%
Felsőoktatási felvételi tájékoztató	2%	6%	16%	23%	51%	2%	100%
www.btk.ppke.hu	13%	4%	14%	26%	38%	5%	100%
Egyetemi nyílt nap	37%	7%	9%	14%	21%	12%	100%
Educatio rendezvény	39%	15%	12%	10%	12%	12%	100%
Felsőoktatási iroda	53%	10%	11%	5%	2%	18%	100%

Eddigi tapasztalatok

Az első éves BA-s hallgatók meglehetősen friss tapasztalatai általában véve pozitívak a PPKE-BTK-val kapcsolatosan. Az értékelésre felkínált szempontok mindegyike közepesnél jobb osztályzatot kapott, még ha az egyetemre eljutás sarkalatos kérdése épp hogy csak (3,06)⁽⁴⁾. Négy esetben azonban egyértelműen jók a tapasztalatok, s ezek közül kettő magával az oktatással kapcsolatos: a színvonalat 4,16-ra, az átadott tudás naprakészségét 4,14-re értékelték a válaszadók. A másik két szempont az épületekkel kapcsolatos, azok egyedi külső megjelenésére, illetve – a campus rövid múltjából fakadó – jó állapotokra vonatkozik (2. ábra).

2. ábra. PPKE-BTK értékelése egyes szempontok átlagos osztályzatai alapján (1–5 skála)

A PPKE-re nem első helyen felvételizett hallgatók értékelése egyik szempont alapján sem különbözik szignifikánsan azokétól, akik eleve ide szerettek volna leginkább bekerülni. Az oktatás színvonalát és aktualitását is hasonlóan magasra értékeli ez a csoport. Ugyanez a helyzet a szaktípusok

(4) A helyben lakó kollégisták szignifikánsan jobb értékelést adtak, de ez az ő esetükben sem éri el a 4-es átlagértéket. Az osztályzást befolyásolhatta az értékelési szempont nem legszerencsésebb megfogalmazása is, amely az „egyetemre kijutásra” vonatkozott, erősebben utalva ezzel a Budapestről történő indulás lehetőségére.

szerinti csoportosítás esetén is: ahol elvileg mutatkozhatna eltérés a szakonként különböző tapasztalatok alapján, azaz az oktatással kapcsolatos szempontok esetében sincs különbség a nyelv-, a hagyományos bölcsész- és a társadalomtudományi szakok hallgatóinak átlagos értékelése között. Az oktatással kapcsolatos pozitív kép tehát meglehetősen egyenletesen érvényes az egész intézményre vonatkozóan.

Tervek

A BA képzési szint elvégzése után a jelenleg elsőéves hallgatók 90%-a szeretne továbbtanulni. A továbbtanulni szándékozók kétharmada ugyanakkor nem zárja ki, hogy ezzel párhuzamosan főállású munkát is vállaljon. Az igen jelentős továbbtanulási hajlandóság – azaz a változó alacsony szórása – miatt alig mutatkozik összefüggés más, lehetséges magyarázó változókkal. A költségtérítések is ugyanolyan magas arányban szeretnének továbbtanulni, mint az állami finanszírozású képzésben résztvevők, és a korábban gyengébb tanulmányi eredményt mutatók (alacsonyabb érettségi átlag, felvételi pontszám⁽⁵⁾) is 80% feletti továbbtanulási hajlandóságot mutatnak. A szakok alapján mutatkozik némi különbség: a hagyományos bölcsész szakok (amelyekben a történelem és a magyar szak dominál) esetében gyakorlatilag mindenki (98%) folytatni szeretné tanulmányait, míg a nyelv- és a társadalomtudományi szakokon 88, illetve 85% ez az arány.

A továbbtanulásnál megcélzott képzési forma tekintetében is hasonlóan egyöntetűek a tervek. A tanulmányaikat folytatni szándékozók 94%-a MA-képzést választana, 4% egy másik BA-t, 3% pedig valamilyen OKJ-s képzést. Az újabb BA-képzés némileg népszerűbb a társadalomtudományi szakokon (7% választaná), mint a többi képzés hallgatói körében, de itt is az MA-s folytatás határozza meg a terveket. A tervekben szereplő további tanulmányok egyéb jellemzőire (pl. szakok, szakirányok, tagozat, finanszírozási forma) vonatkozóan nem szerepelt kérdés a kérdőívben, de az egyes szakok sajátosságainak megfelelően feltehetőleg ott heterogénebb képet kaptunk volna.

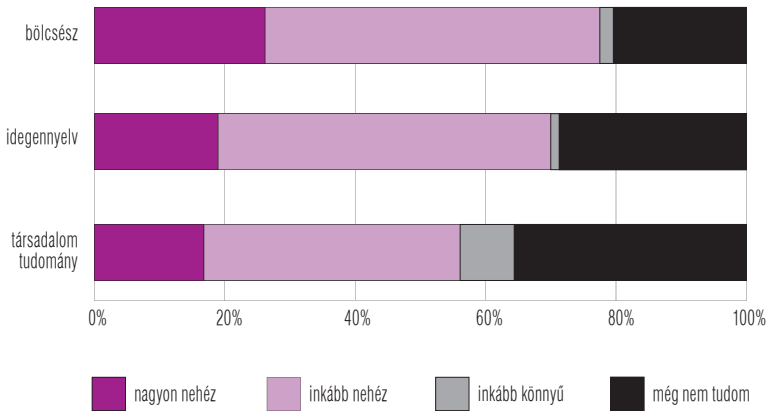
A továbbtanulni szándékozók mintegy kétharmada (65%) BA-s tanulmányai kezdetén úgy látja, hogy a PPKE-BTK-t választja majd, további 4% pedig az egyetem valamelyik másik karát. Akik mást választanának tanulmányaikat, azok közül 17% másik magyarországi egyetemen tanulna tovább, 14% pedig külföldön. Nincs szignifikáns különbség a PPKE-BTK-t választók arányát tekintve azok között, akik a BA-jelentkezésnél jelenlegi egyetemüket, vagy egy másik intézményt írtak be első helyen. Ez azt jelenti, hogy a korábban nem a PPKE-t preferálók több mint 60%-a egy alig féléves tapasztalatszerzés után leginkább itt képzelni el a továbbtanulást is. Az államilag támogatott és a költségtérítéses hallgatók is hasonló arányban választanák a PPKE-BTK-t (65, illetve 67%), akik máshol folytatnák, azok esetében ugyanakkor eltérés mutatkozik. Az államilag támogatottak 21%-a másik magyarországi felsőoktatási intézményben folytatná, a költségtérítések esetében csak 7% ez az arány. Utóbbiak körében viszont magasabb a PPKE másik szakára, és a külföldre pályázók aránya is.

A továbbtanulást motiválja az a tény is, hogy a megkérdezett elsőéves BA-s hallgatók 69%-a szerint nehéz volna elhelyezkedni a BA-diplomával, s egyetlen olyan válaszadó sem akadt, aki szerint a hároméves képzés után megszerzett diplomával nagyon könnyen munkához juthatna. A BA-diploma munkaerő-piaci értékének megítélését befolyásolja az egyéni teljesítmény és a választott szak is. A jobb tanulók szerint (magasabb érettségi átlaggal, felvételi pontszámmal rendelkezők) inkább nehéz a BA-val elhelyezkedni, az alacsonyabb pontszámúak körében a kérdéssel kapcsolatos

(5) A két változó között természetesen erős pozitív korreláció mutatható ki, $r=0,62$.

bizonytalanság a jellemzőbb. A szakokat nézve pedig azt láthatjuk, hogy a hagyományos bölcsész szakok hallgatói a leginkább borúlátók a BA-diploma munkaerő-piaci értékét illetően – talán ezert is volt az ő esetükben a legmagasabb a továbbtanulni szándékozók aránya –, míg a társadalomtudományi szakos hallgatók körében a legalacsonyabb az elhelyezkedést nehéznek ítézők aránya. Ez utóbbi esetben azonban inkább a helyzet ismeretének hiánya a jellemző, mint sem a BA-s diploma magasabbra értékelése, hiszen egyharmaduk nem tudja megítélni a későbbi elhelyezkedés esélyeit. (3. ábra)

3. ábra. A BA-diplomával történő elhelyezkedés esélyének megítélése szaktípusonként

Az elhelyezkedés nehézsége ugyanakkor feltehetőleg nem kifejezetten a PPKE-s diplomát minősíti, hanem általában a hároméves képzését. Erre következtethetünk abból, hogy akik a BA-s tanulmányaik lezárása után nem a PPKE-BTK-n szeretnének tovább tanulni, azok hasonló, sőt valamivel – nem szignifikánsan – alacsonyabb arányban (66%) tartják nehéznek a (PPKE-s) BA-diplomával történő elhelyezkedést, mint akik itt szeretnék folytatni (76%).

A most elsőéves BA-hallgatók felének nincs még elképzelése arról, hogy hol szeretne elhelyezkedni tanulmányai lezárása után. A leggyakoribb válasz az oktatási intézmény (16%), de a hagyományos bölcsész szakok hallgatói közül is csak alig minden negyedik (24%) kezdi úgy egyetemi tanulmányait, hogy pedagógus szeretne lenni. Akik már tudják, merre szeretnének továbbmenni a munka világába, azok közül az oktatási intézményeken felül 45% a magánszférát említette, 16% a köztisztviselői, közalkalmazotti pályát, 8% pedig a nonprofit szektort. A társadalomtudományi szakok hallgatói a kar többi hallgatójától meglehetősen eltérő pályorientációval rendelkeznek. Azok közül, akiknek határozott elképzelései vannak a jövőjükéről, 60% szeretne a magánszektorba kerülni, 21% köztisztviselő, közalkalmazott lenne szívesen, s csupán 13%-uk folytatná az oktatási szférában.

Az MA-s hallgatók

A tavalyi év volt az első olyan tanév, amelyben már a Bologna-rendszer első képzési szakaszában végzetek kerültek a következő szintre, a mesterképzésbe. Az első évfolyam egyedülállóságát minden intézmény megtapasztalta, hiszen számos képzési területen nem indult, vagy éppen még nem

is akkreditálták az alapszakot követő mesterképzést, így egyes szakok jelentős túljelentkezést könyvelhettek el, míg más szakok esetében csupán néhány jelentkezőről beszélhetünk. Összességében a PPKE Bölcsészettudományi Karán az elindult mesterszakok száma 14, ahol a kar tanulmányi osztályának adatai alapján 159 hallgató kezdte meg tanulmányait 2009 szeptemberében. Körükben végzett felmérésünk során személyes megkeresés alkalmával, csoportos kitöltés keretében minden hallgatót igyekeztünk felkutatni és a kérdőívünkkel lekérdezni. A teljes körű megkerdezésre törekvő kutatás adatfelvételének végén 109 kitöltött kérdőív állt rendelkezésünkre, azaz a teljes nappali tagozatos alapsokaság több mint kétharmada (69%) válaszolt a megkeresésünkre. A mintavétel torzulását utólagos súlyozás segítségével igazítottuk ki.⁽⁶⁾

A mesterképzésre vonatkozóan kevés olyan irodalom áll rendelkezésre, amellyel jelen felmérésünket érdemes lenne összevetni, ezért az összehasonlítás elsődleges alapjául a BA-képzéssel kapcsolatos felmérést használtuk.⁽⁷⁾

A minta összetétele

A Bologna-rendszer egyik erőssége, hogy a hallgatóknak a három évet követően lehetőségük van másik intézményben folytatni tanulmányaikat. Adataink ezt a fajta hallgatói mobilitást csak részben támasztják alá, hiszen a felvettek kétharmada (67%) korábban is a PPKE-BTK hallgatója volt, míg egyes szakokon (művészettörténet, történelem) közel 100%-ban a már ide alapképzésre járókból rekrutálódott mesterképzések indultak el. Mindazonáltal a felvettek harmada más intézményben kapta meg alapképzettségét. Az intézmények között nagy szórás tapasztalható: Eötvös Loránd Tudományegyetem (BTK, TáTK), Általános Vállalkozási Főiskola, Nyugat-magyarországi Egyetem, Pannon Egyetem, Szegedi Tudományegyetem (BTK), de nem meglepő módon többnyire humán területről érkeztek a PPKE-BTK-ra.

Az új rendszer másik nagy előnye, hogy párhuzamosan, több intézményben is végezhető a tanulmányok. A megkerdezett Pázmányos diákok közül ugyanakkor csak nagyon kevesen (3%) járnak a jelenlegi mellett másik felsőoktatási intézménybe is.

A BA-képzés első évfolyamának létszámához képest a negyedét sem éri el az első mesterképzésben részt vevő hallgatók összlétszáma, ugyanakkor a finanszírozási formát tekintve eltérés, hogy a diákok döntő többsége (94%) államilag finanszírozott formában tanul.

A hallgatók nemi megoszlása továbbra is egyenetlen, a BA-képzésnél tapasztaltnál is magasabb a női hallgatóink aránya (78%).

Az egyetem választása

Tekintettel arra, hogy a megkerdezettek kétharmada korábban is erre az egyetemre járt, külön érdekes kérdés, hogy mi alapján választották éppen a PPKE-BTK-n tanulmányaik folytatását⁽⁸⁾.

- (6) A kisebb mintaméret miatt alminták összehasonlítására jóval korlátozottabban nyílt lehetőség, mint a BA-s minta esetében.
- (7) Az összehasonlíthatóságot korlátozza, hogy ez nem szerepelt az eredeti célkitűzések között, így a kérdőívek csak részben adnak lehetőséget az egybevetésre.
- (8) A hallgatókat arra kértük, hogy megadott jellemzőket rangsoroljanak aszerint, mennyire tartották fontosnak a felvételi döntés során. Tizenegy jellemző közül kellett választani, amelyek mindegyike felsorolásra kerül az eredmények közlése során. A rangsorolásnál alapvetően figyelemmel voltunk arra, hogy az eredményt befolyásoló tényező lehet a lapon szereplő sorrend, ezért két kérdőívet készítettünk eltérő sorrendekkel. A kitöltött kérdőívek alapján azonban úgy tűnik, hogy a kérdések sorrendje nem befolyásolta a válaszadást.

A tizenegy lehetséges szempont rangszámainak átlaga alapján kialakult sorrendet követve azt mondhatjuk, hogy kiemelkedik az oktatás minősége (1,7).⁽⁹⁾ A válaszadók 73%-a első helyen jelölte meg az említett szempontot azok sorrendjében, amelyeket figyelembe vett a felvételi jelentkezési lap kitöltése során. A következő csoportba tartozó jellemzők az iskola híre (4,5); a képzések gyakorlattartalma (4,6); az oktatók szakmai sikerei (4,7) voltak. Tehát elsősorban a diploma presztízsét meghatározó tényezőket soroltak a többi elé a megkérdezettek. Az ennél kevésbé lényeges szempontok közül kiemelkedik a barátságok (6,4), az elhelyezkedés (6,5), valamint az aktív diákélet (6,5). Összességében tehát úgy tűnik, a leginkább a korábbi BA-képzés tapasztalatai alapján döntöttek ismét az egyetem mellett a régi-új hallgatók.

A PPKE-BTK-n, illetve a más anyaintézményben BA-s végzettséget szerzők sorrendjében közös, hogy az oktatás minősége elsődleges szerepet játszott az egyetem választása során. A minőségi szempont magasra értékelésében annak tényleges fontossága mellett – ahogyan az másutt végzett hasonló vizsgálatok esetén is tapasztalható volt – a döntés utólagos önigazolása is szerepet játszott, de ennek mértékét nehéz volna jelen esetben megbecsülni.

A más intézményben végzetteknek kevésbé volt fontos az aktív diákélet és a nyelvtanítás az intézményválasztásnál, mint a korábban is a PPKE-BTK-ra járt hallgatók számára. Voltak olyan jellemzők ugyanakkor, amelyek éppen a másik egyetemen végzettek esetében számítottak jobban, mint például a képzések gyakorlattartalma vagy a külföldi ösztöndíjprogramok.

Az egyetemi kollégiumok hátrébb sorolása az MA-felvételinél mérlegeltek sorrendjében érthető a budapesti és a környező településeken élő válaszadók magas száma miatt, akik feltehetőleg nem kívánják igénybe venni ezt a szolgáltatást.

A BA-képzésbe belépő első évfolyamnál tapasztaltakhoz képest hangsúlyosabban szorul háttérbe az egyetem katolikus jellegének szerepe az egyetemválasztási döntés motívumai között, hiszen mind átlagértéke, mind modális értéke alapján az utolsó helyre sorolt szempontok között foglalt helyet. A korábbi felmérésekben, valamint a mostani BA-s vizsgálatunkban találtakat megerősíti jelen kutatásunk is, amely szerint a jelentkezési döntések alkalmával az egyetem katolikus jellegénél összességében fontosabb szempont az oktatás minősége, s úgy tűnik, ez a tendencia erőteljesebben érvényesül a képzés magasabb szintjén.

A rangszámok átlagai jól érzékeltetik az egyes jellemzők közötti eltéréseket, ugyanakkor a modális értékük⁽¹⁰⁾ alapján meghatározott sorrendjük világosabb képet ad az egyes jellemzők fontosságáról, amelyet a 2. táblázat tartalmaz.

2. táblázat. Az MA-felvételi során fontos szempontok modális értékei

Szempont	Leggyakoribb helyezés
oktatás minősége	1
képzések gyakorlattartalma	2
az iskola híre	2
az oktatók szakmai sikerei	3
külföldi ösztöndíjprogramok	4
barátok (korábbi iskolatársak)	5

(9) Rangszámokról lévén szó, az alacsonyabb érték jelenti a nagyobb fontosságot.

(10) Azaz a leggyakoribb helyezési érték a rangsorban.

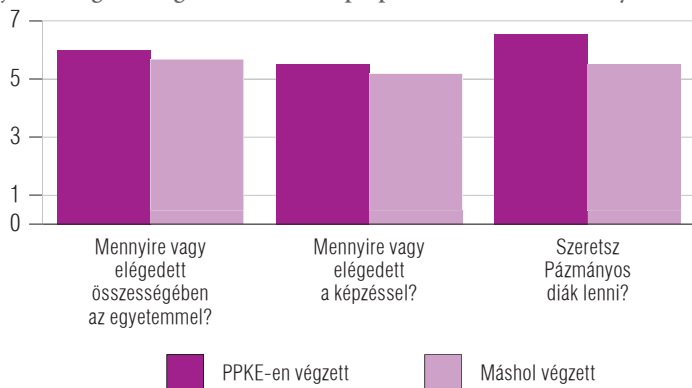
Szempon	Leggyakoribb helyezés
az intézmény elhelyezkedése	7
aktív diákélet	8
nyelvoktatás az egyetemen	10
egyetemi kollégiumok	11
az iskola katolikus jellege	11

Elégedettség

Az egyetemmel való elégedettség egyik fontos mérőszáma, hogy mekkora a korábban PPKE-s alapképzést végzők aránya a mesterképzéses programokon. Ugyanakkor ennek jelentőségét sem szabad túlértékelni, hiszen a képzések és intézmények közötti eltérésekre vonatkozó vélemények éppen annyira szerepet játszanak a döntés meghozatalakor, mint a hároméves alapképzés során szerzett személyes tapasztalatok. Éppen ezért több explicit kérdés segítségével körbejártuk azt a kérdést, hogy mennyire elégedettek eddigi tapasztalataik alapján egyetemünkkel. Az elemzés során a korábban is Pázmányos csoportot külön vizsgáltuk, hiszen itt egy hosszabb időre vonatkozó kapcsolat értékeléséről van szó, míg az új hallgatók (a nem a PPKE-n alapképzést végzettek) esetében inkább a korábbi várakozásokhoz történő viszonyításról.

A nagyon eltérő esetszámok miatt csupán leíró statisztikák szintjén van értelme összevetni a mintában lévők válaszait. Ez alapján úgy látszik, hogy a hétfokú skálán mérve átlagosan valamivel elégedettebbek az egykori Pázmányosok, mint azok, akik az idej tanévet megelőzően nem jártak a PPKE-BTK-ra, bár az eltérés mind az egyetem, mind a képzés megítélése esetén legfeljebb fél egységnyi. Az elégedettségi értékek átlagai körülbelül egy értékkel vannak a középső, „semleges” válasz felett, ami összességében pozitív értékelést jelent.

4. ábra. Szubjektív elégedettségi mutatók az alaploma kiállító intézményei szerint

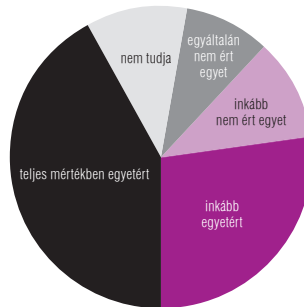

A képzéssel, illetve az egyetemmel való elégedettség mellett szerepelt a kérdőívben egy további kérdés, amely arra vonatkozott, hogy mennyire szeret a válaszadó „Pázmányos” lenni. A korábban a PPKE-re járók esetében egyértelműen magasabb átlag és medián értéket kaptunk, mint a máshonnan érkezettek körében, tehát az előbbieket esetében mélyebb kötődés feltételezhető. Emellett az erre

a kérdésre kapott válaszok átlagértéke az egyetemmel való elégedettség átlagánál is magasabb, amit úgy is értelmezhetünk, hogy a régebb óta a PPKE-BTK-ra járók számára maga a „Pázmányos” lét egyfajta többletet hordoz az egyetem által nyújtott szolgáltatások összességénél. A rövidebb ideje ide járóknál ez a fajta identitástöbblet – még? – nem jelentkezik. Összességében a mesterképzésre járók fele a 6., illetve 7. értékek valamelyikét jelölte meg a hétfokú skálán (7=nagyon).

Az egyetemmel való elégedettség kontrolljaként (szándékosan túlzó formában) megkérdeztük, hogy „A lehető legjobb döntés volt, hogy erre az egyetemre jelentkeztem”? A kérdéssel viszont a válaszadók 74%-a inkább egyetértett vagy teljesen egyetértett. Természetesen itt is szerepelhet a háttérmotívumok között a valós elégedettség mellett az öngigazolás is. (5. ábra)

5. ábra. PPKE-BTK-ra történő felvételi utólagos megítélése⁽¹¹⁾

A diákok semlegeshez közeli, középre húzásra jellemző válaszait e kontrollkérdés eredményei alapján értelmezve úgy tűnik, hogy a kérdezettek nagy többsége alapvetően elégedett a választásával.

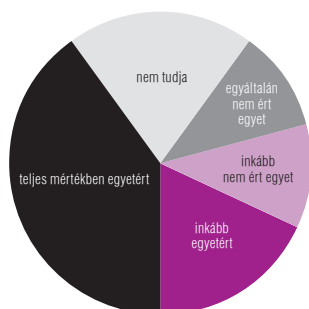
Tovább erősíti az elégedettségről alkotott képet, hogy az MA-s elsőévesek 70%-a szerint megfelelő a tanár–diák párbeszéd a szakján, amelyet hallgat, és a válaszadók több mint fele (57%) szerint az egyetem mindent biztosít ahhoz, hogy kiváló szakemberek váljanak belőlük.

Elvárások

A diplomával kapcsolatban fontos tudni, hogy mit gondolnak a jelenlegi hallgatók, milyen eséllyel pályáznak majd egy állásra más, azonos szakterületen végzetthez képest. A diákok nagy többsége (66%) nem értett egyet azzal, hogy kisebb eséllyel pályázik majd egy állásra⁽¹²⁾. Érdekes, hogy a mesterképzésre járók több mint fele (57%) MA-s tanulmányait követően doktori fokozat megszerzését is tervezi, s csak alig negyedük nem doktorálna, míg további 18%-a még nem tudja eldönteni, szeretne-e a későbbiekben doktorálni (6. ábra).

(11) Mennyire ért egyet azzal, hogy „A lehető legjobb döntés volt, hogy erre az egyetemre jelentkeztem”?

(12) A mintaszerű (pattern) válasz kiszűrésére alkalmaztunk néhány esetben tagadó mondatokat.

6. ábra. A PhD-tanulmányokkal kapcsolatos tervek⁽¹³⁾

Miközben az egyetemi képzés magas színvonalával elégedettek voltak a hallgatók, elvárásaik alapján az is látszik, hogy egy szolgáltatás alapú, életútmenedzsment felé eltolódó egyetemre szeretnének járni, hiszen pl. a diákok jelentős többsége (80%) szerint az egyetem feladata, hogy gyakorlati helyről gondoskodjon. A végzést követő munkahelytel kapcsolatban is hasonló elvárásokkal találkozunk, miközben a diákok 40%-a dolgozik⁽¹⁴⁾ MA-tanulmányai mellett.

Összefoglalás

Rövid vizsgálatunk eredményei alapján úgy tűnik, hogy a két képzési rendszer között több olyan hasonlóság és eltérés látszik, amelyek alapján – bár a két külön felmérés nem ezzel a céllal készült – érdemes a BA- és MA-hallgatók összehasonlítása.

A mesterképzés bejutási arányszámai és a felvételi pontok alapján egy olyan másodlagos szűrés következik az oktatási rendszerben, amelynek hatásai ma még nem ismertek széles körben. A BA-diplomának tulajdonított alacsony munkaerő-piaci érték és a nagyarányú MA-továbbtanulási aspirációk éppúgy jelenthetik egy még éppen csak kialakulófélben lévő rendszer bizonytalanságainak a tükrét, vagy a jelenlegi rendszer kritikáját, mint ahogy a realitásokkal ellentétes elvárásokat is. Hasonló a kép egy szinttel feljebb, az MA-hallgatók nagyarányú PhD-terveivel kapcsolatosan. Természetesen ezek az elvárások az intézmények számára is kihívást jelentenek, hiszen a tömeges továbbtanulási szándék az elméleti képzés erőteljesebb hangsúlyozására készíthet a munkaerő-piaci belépésre történő felkészítéssel szemben, miközben az ismert felvételi arányszámok, illetve a hallgatóságnak a képzések gyakorlatiasságával kapcsolatosan – ebben a kutatásban is – megfogalmazott konkrét elvárásai ezzel épp ellentétes cselekvésre ösztönöznek.

A tervek és a valóság közötti összhang hiányára hívják fel a figyelmet a munkavállalással kapcsolatos válaszok is. A jelenleg alapképzésben résztvevők között a későbbi MA-tanulmányaik mellett főállásban dolgozni szándékozók magasabb aránya, és a már a mesterképzésben járók alacsonyabb arányú, és inkább alkalmi munkavállalása egyfelől arra mutat rá, hogy az MA-ra ténylegesen bejutók tervei nem feltétlenül azonosak az MA-s továbbtanulást tervezők – jóval nagyobb – csoportjáéval. Az alapképzést végzők jó része számára valóban megkezdődik a főállású munkavállalás

(13) Mennyire ért egyet azzal, hogy „Az MA-diploma megszerzése után folytatni szeretném tanulmányaim PhD- hallgatóként?”

(14) BA-hallgatók kétharmada valószínűsítette, hogy MA-tanulmányai mellett dolgozik majd, de a jelenlegi mesterképzéses hallgatók körében nem találgattunk ilyen arányú munkavállalóval. Ez többnyire alkalmi (diák) munkát, illetve részmunkaidős foglalkoztatást jelent. A válaszadók közel fele-fele arányban jelölték meg a szakjukhoz kapcsolódó, vagy ahhoz közeli területet, illetve attól teljesen eltérő munkakört.

a hároméves képzés lezárultával – de az MA-tanulmányok nélkül. Ez az ellentmondás másfelől rámutat arra, hogy a nappali tagozatos MA-tanulmányok melletti főállású munkavállalás a korábbi tervek ellenére a többség számára nem elérhető és/vagy elérni szándékozott cél.

Vizsgálatunk alapján egy biztosan állítható: a továbbtanulási döntések meghozatala során – akár alap-, akár mesterképzésről van szó –, az egyházi fenntartású intézmény választása esetén is kiemelkedően a legfontosabb döntési szempont a hallgatók számára az oktatás minősége. Az intézmény egyházi jellege egy kisebb csoport számára bír az átlagosnál nagyobb jelentőséggel, de az ő esetükben is megelőzi ezt az oktatás színvonalát.

A hallgatók értékelése a minőség tekintetében a képzés mindkét szintjén alapvetően pozitív képet fest a PPKE BTK-ról, s ez bizonyára közrejátszik a viszonylag alacsony hallgatói mobilitásban, a korábbi saját hallgatóknak a mesterképzésekben történő nagyarányú megjelenésében. A helyben továbbtanulási igény is jelentős az alapképzés megkérdezett hallgatói körében. Az eredmények ugyanakkor arra a kérdésre is ráirányítják a figyelmet, hogy mi szolgálja hosszabb távon a felsőoktatási intézmények érdekeit: a jelenlegi hallgatók megtartására vagy az erősebb versenyre, a szélesebb merítésre való törekvés.

Irodalom

- Ambrózy Áron – Katona Krisztián – Rosta Gergely (2005): 30 kilométer – sok vagy kevés? – Az ELTE és a PPKE a bölcsészhallgatók véleményének tükrében. In: *Educatio*, 14.3.: 574–589.
- Daróczy Helga – Rosta Andrea – Rosta Gergely (2008): A bevezetett minőségbiztosítási képzéssel kapcsolatos képzés, át- és továbbképzés. In: Hegedűs Attila (szerk.): *A bolognai folyamat*. Piliscsaba
- Fekete Attila – Papszt Miklós (2007): Kutatási beszámoló – a PPKE BTK ROP 3.3.1. „Regionális Munkaerő-fejlesztés – Életpálya-tanácsadó Iroda a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán” című pályázatához kapcsolódó munkaerő-piaci kutatássorozatról. Piliscsaba
- Csécsiné Márasi Emőke et al (2009): *Oktatás-statisztikai évkönyv 2008/2009*, Oktatási és Kulturális Minisztérium, 2009.
- Polónyi István (2004): *A hazai felsőoktatás demográfiai összefüggései a 21. század elején*. Budapest
- Pusztai Gabriella (2002): *Közösségek rejtett erőforrásai. A felekezeti középiskolások társadalmi összetétele napjainkban*. In: *Protestáns Szemle* 2002/4: 3–18.
- Pusztai Gabriella (2004): *Iskola és közösség. Felekezeti középiskolások az ezredfordulón*. Budapest
- Szemerszki Marianna (2003): *A magánfelsőoktatás kialakulása Magyarországon*. PhD-értékezés, Budapest
- Szemerszki Marianna (2006): *A nem állami felsőoktatási intézmények hallgatói*. Budapest

Konferenciaelőadás

- Fábri István (2010): Jelentkezési és felvételi tendenciák Magyarországon 2000–2010. között; Jelentkezési Tendenciák Kutatás – Műhelykonferencia, Budapest, 2010. június 16. (https://www.felvi.hu/images/pub_bin/dload/JTK_muhelykonferencia_prez/jtk_konferencia_fabri_istvan.ppt)

Adatbázis

- Felsőoktatási Statisztikai Adatok 2006 (FSA 2006), Oktatási és Kulturális Minisztérium, (http://db.okm.gov.hu/statisztika/fs06_fm/)